

(1)

TÜRK-İŞ'in

Türkiye
Cumhuriyeti
Anayasa
Tasarısına
İlişkin görüşü

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

1. Oniki Eylül Demokrasiyi Koruma ve Kollama Harekâtî'nin önde gelen hedefi, 12 Eylül 1980 öncesinin derin acılara yol açan sarsıntısını geride bırakmak ve kaderde, kıvançta, tasada ortak bir ulus olarak, bölünmez bir bütün halinde, Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin yol göstericiliği ile demokrasiyi yeniden kurmak ve sürekli kılmaktır.

12 Eylül 1980 sonrasında bu hedefe ulaşılabilmesi için sürdürülen çalışmalarda Danışma Meclisi'nin kurulmasından sonraki ilk somut sonuç, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı'nın hazırlanmasıdır.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) açıklanan Anayasa Tasarısı karşısında derin bir kaygı içindedir.

TÜRK-İŞ'e göre, bu Anayasa Tasarısı benimsendiği takdirde sağlıklı bir demokrasi kurulamaz ve geleceğe de güvenle bakılamaz.

2. TÜRK-İŞ'in anayasal çalışmalardan kaynaklanan kaygıları yeni değildir; Danışma

Meclisi Anayasa Komisyonu'nun kurulmasından yıllar öncesine, 1961 Anayasasının değiştirilmeye çalışıldığı günlere uzanır.

1961 Anayasasının «demokrasi ve özgürlük anlayışı», kurmaya çalıştığı devlet biçimi ve ekonomik ve sosyal alanda bu devletten bekledikleri, Türk İşçileri için büyük bir önem taşımıştır.

Anayasanın Batı demokrasilerinden ne anladığı ve bu çerçevede Devlet'e ne görevler verdiği genel gerekçesinde açıktır. Buna göre, «...Batı demokrasisi, hürriyetçi yollardan daha fazla hürriyet elde etme rejimidir. Çağımızın karmaşık sosyal ve iktisadi dünyası içinde daha fazla hürriyet ise, iktisadi ve sosyal bakımdan zayıf olan kişileri, grupları korumak, bunların maddi ve manevi varlıklarını geliştirmek şartlarını hazırlamak ve bunlara klâsik hak ve hürriyetleri yanında iktisadi ve sosyal haklar tanıtarakla kabildir. Zamanımızın demokratik devleti bu ödevi sahiptir. Devlet hayatı içinde bu himayenin ve hizmetlerin sağlanmasını istemek de sosyal bir haktır. Türkiye de çağdaş bir demokrasinin gereklerini yerine getirmek için bu yolda yürümek zorundadır...»

Türk işçi hareketi Anayasanın işaret ettiği yolda yürümeye çalışmış, işveren çevreleri ise, tüm çalışmalarında bu gidişi durdurmanın yollarını aramıştır.

Geçirdiğimiz on yıl içinde, Lokavtın Ana-

yasada kurumlaştırılması, grev hakkının kısıtlanması, hak grevlerinin kaldırılması, sendika üyelik aidatlarının işçi ücret bordrolarından kesilmesinin önlenmesi istekleri hep bu amaçla ortaya atılmıştır.

On yıl sonra, 1982 Türkiye'sinde Türk işçi hareketi, gene aynı isteklerle, gene aynı sorunlarla karşı karşıyadır.

3. Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı Anayasa Tasarısı karşısında Türk işçi hareketinin derin bir kaygı içinde olması yersiz değildir.

Türk toplumunun siyasal rejim tercihi bellidir. Türk toplumu için bu tercih çağdaş özgürlükçü ve çoğulcu demokrasidir. Tercih böylesine belirli olduğunda, kurucu iktidara da düşen, çağdaş özgürlükçü ve çoğulcu demokrasinin tüm koşullarına uyumak, bu koşulları toplumun temel düzeninde yerli yerine oturtmaktır. Kurucu iktidar, en azından, toplumda hakim olan değer yargılarına saygı göstermek zorundadır. Bu, ortaya konacak eserin uzun ömürlü olabilmesinin de bir koşuludur.

Kaygıya yol açan birinci sebep, Anayasa Tasarısının Türk Toplumunun tercihini tam olarak yansıtamamasıdır. Özgürlükçü ve çoğulcu demokrasinin temelinde kişiye «güven» esası vardır. Anayasa Tasarısında ise Türk Ulusuna güvenilmediği bellidir. Bu güvensizlikle demokrasiyi özgürlükçü ve çoğulcu yapacak ilkeler dışlanmış, top-

lumdaki sosyal güçler dengesi dikkate alınmamış, toplumun siyasi rejim tercihi de, gerçeklerine de uymayan bir metin hazırlanmıştır.

4. Türk Ulusuna duyulan güvensizliğin belirgin örnekleri, «kamu özgürlükleri»ne ilişkin düzenlemelerdedir. Haklı olarak belirtildiği gibi, Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun başlıca kaygısı, «vatandaşı devlete karşı değil, devleti vatandaşa karşı korumak» olmuştur.

Sosyal ve ekonomik hak ve ödevler alanında yapılan işe, yıllardır olduğu gibi, 12 Eylül sonrasında da ortaya konan «işveren isteklerini» Anayasada kurumlaştırma çabasıdır. Bu yoldan çoğulcu, özgürlükçü demokrasiyi ayakta tutacak bir başka kurum, özgür ve bağımsız sendikacılık hareketi tahrip edilmeye çalışılmış, oy'a indirgeli bir demokrasi düzeninden ibaret bir yapıya yarımlar için umut bağlanmıştır.

Anayasa Tasarısında sadece kamu özgürlüklerine değil, siyasal geleceğe de kuşku ile bakılmaktadır. Türkiye'den, «çağdaş uygarlık düzeyine», toplumdan geniş ölçüde soyutlanması düşünülen siyasal partiler önderliğinde ulaşması beklenmektedir, yargısına, kuşku ile bakılan, basın suskun, sendikası, derneği etkisiz, siyasal katılma yolları tıkalı bir düzenin, Türk Toplumunun siyasal rejim tercihi temsil ettiği ileri sürülemez.

5. Çağdaş özgürlük anlayışı, kişileri, bir yandan, klâsik özgürlüklerle beraber sosyal ve ekonomik haklarla donatırken, öte yandan, devleti, yoksulluğu ortadan kaldıracak önlemleri almak ve herkese insanca yaşama koşulları sağlamakla görevli sayar. Koruyucu haklar ve özgürlükler, isteme hakları katılma hakları ve özgürlükleri olarak sınıflandırılabilir olan bu kamu özgürlüklerinde, özgürlüğün kural, sınırlandırmanın ise istisna olması gereklidir. Özgürlük ancak, toplum yaşamının bozulmamasını sağlamak ve kendisinden herkesin yararlanabilmesini mümkün kılmak amacıyla sınırlandırılabilir. Bu yapılırken, hak ya da özgürlüğün özüne dokunulmayacaktır. Bir hak ve özgürlüğün amacına uygun kullanılmasını son derece zorlaştıran ya da onu kullanılmaz duruma düşüren kayıtlara bağlanması halinde; o hak ya da özgürlüğün özüne dokunulmuş olur.

Çağdaş Batı demokrasilerine özgü bu anlayış, Anayasa Tasarısında tersine çevrilmiş, sınırlama kural, özgürlük istisna yapılmıştır. Hemen her alanda hakkın özünü çiğnenmektedir. Örneğin «basın hürdür, sansür edilemez» diyen Tasarı, basılmamış, yayınlanmamış eserlerin dahi suç oluşturacağını, yayın organlarının temelli kapatılabileceğini, «zamanında» haber verme gibi bir kurala uyulacağını ve bunun basın dışı organlarca saptanacağını, kitle ve iletişim araçlarından yararlanmanın izine bağlanabileceğini belirtip, genel

zapt ve müsadere olanağını kabul ederek, yargı kararı olmaksızın basılmış eserlerin toplatılması usulünü öngörerek, sansürü aşan bir düzenlemeyi gerçekleştirmiştir. Aynı yaklaşım tüm kamu özgürlüklerinde egemendir. Çoğulcu demokrasinin temellerinden olan dernek kurma özgürlüğünde yapılan sınırlamalar aynı izleri taşımaktadır. Çalışma hayatını düzenleyen hükümlerde sendikacılığın yapılmasını olanaksız kılan, toplu sözleşme hakkını da, grev hakkını da zedeleyen bir yol seçilmiştir.

Sınırlamayı kural, özgürlüğü istisna yapan bir anlayışın Türk Toplumunun siyasal rejim tercihini temsil ettiği savunulamaz.

6. Anayasa Tasarısına göre, Türkiye bir «sosyal devlet»tir. Sosyal devlet kişilere yalnız klâsik özgürlükleri sağlamakla yetinmeyip, onların insan gibi yaşamaları için zorunlu maddi ihtiyaçlarını karşılamalarını da kendine görev kabul eden devlettir. İktisaden zayıf olan kişiler, özellikle işleri bakımından başkalarına bağımlı olan işçiler, dar gelirli, Devlet tarafından korunacaktır. 1961 Anayasasının 41. maddesinde belirtildiği gibi, «İktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla göre» düzenlenecektir. Gene 1961 Anayasasının 42 nci maddesinde açıklandığı gibi Devlet, « çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal İktisadî ve mali tedbirlerle çalışanları koruyacak-

tır.» Sosyal devletin bu ödevleri Anayasa Tasarısından atılmıştır. Tasarılan yeni yapıda Devletin «çalışanları koruyucu sosyal, İktisadî ve mali tedbirler alma ödevi» yoktur. Devlet, Tasarının 51 nci maddesine göre, artık, «... işçi-işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini ve çalışma barışını koruyacaktır... Anayasa Tasarısının bu «dengeyi korumak için» (!) bulduğu çözüm ise, «işçi hak ve özgürlüklerini kısıtlamak, bazı kesimler için ortadan kaldırmaktır. Böyle bir devlet, sosyal devlet değildir.

7. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) 19 Temmuz 1982 günü yaptığı açıklamada, «Anayasa Tasarısının özellikle ekonomik hak ve özgürlükler alanındaki yegâne kaynağı, son on yıldır Türk İşverenlerinin raporlarıdır, bu raporlara geçen görüşleridir» demiştir.

Bu konuda TÜRK-İŞ'in yargısı bellidir: Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Anayasa Tasarısını işveren isteklerine alet etmiştir. Bu, delillerle, sabittir. Bu iddianın kanıtlanabilmesi için Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)'nun son on yıllık çalışma raporlarını, özellikle, 12 Eylül 1980 sonrasında, Nisan 1982'de onördüncü genel kurullarına sunulan raporu ve «Türkiye Cumhuriyeti Yeni Anayasası Üzerine Görüşler, Düşünceler, Öneriler» başlıklı Danışma Meclisi'ne sunulan TİSK Raporu'nu incelemek yeterlidir. Bu belgelerde yer alan görüşlerden bazıları, imkân

bulunabildiği oranda, Anayasa'da kurumlaştırılmış, diğer bazıları ise, Milli Güvenlik Konseyi önündeki Sendikalar Yasası ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasası değişikliği'ne aktarılmıştır. Bu yoldan, hak ve özgürlükleri kısıtlayabilmek için kendi içinde tutarlı bir düzenleme tasarlanmıştır.

Bu nedenledir ki, işçi hak ve özgürlükleri ile ilgili Anayasa maddeleri değerlendirilirken değişiklik tasarılarının da incelenmesi ve yarın için tasarlanan tablonun tüm boyutları ile dikkate alınması öğretici olacaktır.

8. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)'nin görüşleri, kendi deyişleriyle «hür teşebbüs görüşlerini» temsil etmektedir. TİSK önderliğinde Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları, Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, ve diğer bazı kurumların temsilcilerinden oluşan «hür teşebbüs»ün sözcüsü «Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu»dur.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu 12 Eylül 1980'den kısa bir süre sonra «sosyal güç dengesinin tahribi ile sonuçlanacak önerilerini ve görüşlerini» açıklamıştır.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'na göre, «... sosyal sorunlara 12 Eylül 1980 tarihinden önceki bakış açısı

ülkemizi kötü bir ortama sürüklemiştir; bu sebeple, demokratik rejimi bir daha sarsılmayacak biçimde sağlam temellere oturtma çabasında, sosyal sorunlar —bir başka açıdan— ele alınmalıdır.» «Bir başka açının» ne olduğu ise, TİSK'in Nisan 1982 tarihli çalışma raporunda şu sözlerle açıklığa kavuşturulmaktadır:

«...Geçmişte İşveren/işçi ilişkilerine yaklaşımda daima işçilerin himayeye muhtaç olduğu görüşünün hakim olduğu bilinen bir gerçektir. Artık işçinin ezildiği, istismar edildiği idialarının geçersizliği ortadadır. İşçilerin bugün ulaştığı seviye memurlara sağlanan imkânların çok çok üstündedir. Bunun yanında üç milyona yakın işsiz varlığı düşünülürse, ülkemizde çalışan işçilerin mutlu bir azınlık teşkil ettiği söylenebilir. Bu durumu geçmiş tecrübeler ışığında artık savunmak mümkün değildir. Bu sebeple, sosyal sorunlara yaklaşırken işçi lehine yorum kriteri terkedilmeli ve ülke yararı gözetilmelidir.»

Böylece 12 Eylül 1980 sonrasında, Türk İşverenleri ve İş adamları Türk işçilerini «mutlu azınlık» ilân etmiş bulunmaktadır. Aynı çevrelere göre, yapılmak gereken iş, bu «mutlu azınlığın temel hak ve özgürlüklerini elinden almak»tır; üstelik bu yaklaşımla, «hem sosyal sorunlar çözülecek, hem de ülke yararı gözetilmiş olacaktır. (!)

Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun bu görüşleri geniş ölçüde paylaştığı anlaşılmaktadır...

Devleti «çalışanları koruma yerine, işçi/işveren ilişkilerinde menfaatler dengesini kurmakta ödevli» hale getirenlerin neler yapması gerektiği ise, gene TİSK'in çalışma raporlarında yer almaktadır.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)na göre,

- Ücretin çalışma karşılığı olmasından hareketle, çalışma yapılmayan günler ve süreler için ücret ödenmesine imkân verilmemeli, bu itibarla halen çalışma yapılmadan ödenen hafta tatili ücreti ile bayram ve genel tatil günlerine ait ücretler çalışılan günler ücretlerine ilâve edilerek bundan sonra ayrıca çalışılmayan günler için herhangi bir ödeme yapılmamalıdır.
- İşyerlerinde her çeşit sendikal faaliyet yasaklanmalıdır.
- Sendikaların siyasi partileri desteklemeleri veya onlara karşı tutum içine girmeleri önlenmelidir.
- Sendikaların siyasi partilerin toplantı, miting ve yürüyüşlerine katılmalarına izin verilmemelidir.
- Üyelik aidatlarının işçi ücret bordrolarından kesilmesi ve sendika hesabına yatırılmasına anlamına gelen «check-

off» sistemi kaldırılmalı ve toplu sözleşmelerle kabulü yasaklanmalıdır.

- Aynı anda birden fazla sendikaya üye olmak yasaklanmalıdır.
- Sendikaların idari ve mali denetimi her yıl sağlanmalıdır.
- Lokavt Anayasa'da kurumlaştırılmalıdır.
- Grev ve lokavt yasakları genişletilmelidir.
- Hak ihtilaflarında grev yapma olanağı kaldırılmalıdır.
- Grev ve lokavt kararlarının belirli bir süre içinde uygulanması zorunlu olmalı, bu süre geçtikten sonra bu hak kullanılmamalıdır. Grevin başlama tarihi işverene önceden bildirilmelidir.
- Belli bir süreyi aşan grevlerin amacını aşan grevler, «meşru çizgiyi aşan grevler olduğu kabul edilmeli, bu halde toplum yararlarının gerektirdiği bir sürenin sonunda devam eden grevin tarafsız organlarca sona erdirilerek karşılıklı hakların düzenlenmesi yoluna gidilmelidir.
- Uzlaştırma sistemi kaldırılmalı, bunun yerine arabuluculuk müessesesi geliştirilerek, ihtilâfın sonuna kadar görev yapması sağlanmalıdır.
- Toplu sözleşme yükünü karşılayamayacak durumdaki küçük işletmelerde

çalışanlar için toplu sözleşme yasağı getirilmelidir.

- Türkiye'de bölgeler arasında büyük sosyo-ekonomik gelişmişlik ve fiyat farklılıkları olmasına rağmen asgari ücretin ülke çapında tek ücret olarak tesbit edilmesi sosyal adaleti zedeleyici bir durum yaratmıştır; bu önlenmelidir.

- Bir «işveren/işçi ilişkileri yüksek kurulu ve ekonomik ve sosyal konsey» kurularak, bu organların, «asgari ücret tesbitine ilişkin kararları ile, memleket ekonomisinin zorunlu kıldığı hallerde ücret ve fiyatlara veya bunlardaki artışlara tavan konulması hususunda Hükümetçe yürürlüğe konulacak kararlarına ve nihayet, toplu iş sözleşmeleri için oybirliği ile kabul edeceği ortak normlara hukuki bağlayıcılık tanınması» kabul edilmelidir.

0. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun son on yıldır ve özellikle Nisan 1982 tarihli çalışma raporunda, Danışma Meclisi'ne sunulan görüşlerinde açıkça ortaya konan bu isteklerin Anayasa Komisyonu tarafından Anayasa Tasarısına ne şekilde yansıtıldığının belirlenebilmesi için Tasarının çalışma yaşamına ilişkin hükümlerine göz atmak yeterli olacaktır.

- 1961 Anayasasının «dinlenme hakkı» başlıklı 44 üncü maddesinde «her ça-

alışanın dinlenme hakkına sahip olduğunu» belirttikten sonra, «ücretli hafta ve bayram tatili ve ücretli yıllık izin hakkı kanunla düzenlenir» demektir. İşverenlerse «ücretli hafta ile bayram ve genel tatil günlerine» karşidir. Anayasa Tasarısının 54 üncü maddesinde «tatiller ve yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir» denilerek, ücretli hafta tatili, bayram ve genel tatil günlerinde ücret ödenmemesinin zemini yaratılmaktadır.»

- Tasarının «sendika kurma başlıklı» 55 inci maddesinde işveren istekleri doğrultusunda, «işçiler ve işverenler birden fazla sendikaya üye olamazlar» hükmü getirilmektedir.
- Tasarının «sendikal faaliyet» başlıklı 56 ncı maddesinde «sendikalar siyasi amaç güdemazler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, dernekler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler» denilerek, işveren isteklerine uyulmaktadır.
- Gene «Sendikal Faaliyet» başlıklı 56 ncı maddede sendikaların «deri ve mali denetimli ile gelir ve giderlerinin kanunla düzenleneceği» hükmü bağlanmakta, «... üye aidatını sendikaya doğrudan öder» denilmekle, üyelik ai-

datlarının işçi ücret bordrolarından kesilmesi usulü olan check-off kaldırılmaktadır.

- Aynı maddede, «işyerlerinde her çeşit sendikal faaliyetin yasaklanmasına ilişkin istek», «sendikal faaliyette bulunma, işyerinde çalışmamayı haklı göstermez» hükmü ile yerine getirilmektedir.
- Bir diğer sınırlama, bir başka işveren isteğini ileride yasalaştırılmasında kolaylık sağlamak üzere düşünülmüş ve grev ve lokavt fonlarının milli bankalarda muhafaza edilmesi zorunluluğu getirilmiştir (TÜRK-İŞ'e göre, sendikalar sadece grev fonlarını değil, tüm gelirlerini milli bankalarda muhafaza edebilir, ancak bu düzenlemedeki amaç, grev fonunun kontrol edilebilmesi ve ileride grev fonunun olanakları kadar grev yapılabilir kuralının gerçekleştirilmesidir.)
- İşverenlerce savunulan «tek sözleşme ilkesi», «Toplu İş Sözleşmesi Hakkı» başlıklı 57 nci maddede, «aynı işyerinde, aynı dönem için birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılmaz ve uygulanamaz» hükmü ile, «serbest pazarlığın kısıtlanması» yolundaki istekleri ise, Yasaların emredici hükümleri dışındaki alanlarda pazarlık yapma hakkı ortadan kaldırılarak yerine getirilmektedir. 57. maddede yer alan bu hüküm

şöyledir: «Toplu iş sözleşmelerine, kanun hükümlerine aykırı, bunları değiştiren veya kaldıran hükümler konulamaz.»

- «Grev ve Lokavt Hakları» başlıklı 58 inci madde ile, «lokavt» Anayasa'da kurulmaktadır.
- Gene 58 inci madde, «Toplu iş sözleşmesi yapılırken uyuşmazlık halinde taraflar grev ve lokavt hakkına sahiptir» demek suretiyle, işveren istekleri doğrultusunda «hak grevi yapma imkânını» ortadan kaldırmaktadır.
- Aynı maddede «grev ve lokavt yasaklamalarına ve ertelenmesine» değinilerek, bu hallerde uyuşmazlığın işveren deyimi ile bir «tarafsız organ tarafından çözülmesi» öngörülmekte, tarafsız organ olarak da Yüksek Hakem Kurulu tesbit edilmektedir.
- 59 uncu maddede Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun deyişi ile «küçük işletmeleri toplu sözleşme ve grev baskısından kurtarma» operasyonu gerçekleştirilmekte, 100 işletmeden 88'ini kapsayacak genişlikteki bir kısıtlama ile «en çok 10 işçi çalıştıran işyerleri için toplu sözleşme ve grev yasağı» getirilmektedir.
- 62 nci maddede, ücretin ve aylığın, ikramiye ve sosyal yardımların «çalışma sürelerine, iş verimine, iş değerine ve

İşin niteliğine uygun olması» gerektiği yolundaki işveren isteğine aynen uyulmakta, yurdumuzda ölçülmesi olanaksız kriterlerle serbest toplu pazarlığı kısıtlayıcı bir önlem geliştirilmektedir.

• Cene ayrı maddede, «Asgari ücretlerin tesbitinde, Ülkenin ekonomik gücü, işkolları ve bölgelerin sosyal ve ekonomik özellikleri dikkate alınır» denilerek, işverenlerin asgari ücret tesbitine ilişkin isteğine yer verilmekte, Türkiye düzeyinde tek asgari ücret uygulamasını sona erdirmenin zemini yaratılmaktadır.

• 148 İnci maddede kurulması öngörülen «Ekonomik ve Sosyal Konsey de, amaçları ve hedefleri itibariyle, genelde işveren istekleri doğrultusundadır ve serbest toplu pazarlığı, diğer kısıtlamalar yanında Yüksek Hakem Kurulu gibi mecburi tahkim araçlarının yetki ve müdahale olanaklarıyla ortadan kaldırma, kısıtlama hedefini gütmektedir.

• 149 uncu maddede Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun tanımlı çerçevesinde «meşru çizgiyi açan grevler» halledilmekte, «Yüksek Hakem Kurulu Anayasanın 58 İnci maddesinde öngörülen hallerde (grevlerin yasaklanması ya da ertelenmesi halinde) doğrudan; grev veya lokavttan almış gün devam etmesi halinde taraflardan birinin veya Çalışma Baka-

nının başvurusu üzerine, taraflar arasındaki uyuşmazlığı kesin olarak çözümler» denilmektedir. İşverenlerin sürekli «arabuluculuk» yapacak bir «tarafsız organ» kurulması yolundaki isteği de karşılıksız bırakılmamış, aynı maddede, «Taraflar da anlaşarak, grev veya lokavta başvurmadan ya da grev veya lokavt sırasında uyuşmazlığı çözümlenmesi için Yüksek Hakem Kurulu'na götürebilir» denilmiştir.

TÜRK-İŞ, işte bu nedenle ki, 19 Temmuz 1982 tarihinde, «Anayasa Tasarısının özellikle ekonomik hak ve özgürlükler alanındaki yegâne kaynağı, Türkiye'de iş çevrelerinin ve Türk İşverenlerinin raporlarıdır, bu raporlara geçen görüşleridir» demiştir.

Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu, Anayasa Tasarısını işveren isteklerine ve çıkarlarına alet etmiştir.

«Yuvarlak söz değil, gerekçe gerekçe...» diyenler, dürüst iseler, durumlarını bu deliller karşısında açıklığa kavuşturabilmelidirler.

Anayasa Tasarısı bu şekliyle benimsemiş olduğu takdirde,

• Çalışma barışını ve işçi/işveren çıkar çelişkilerini akılcı dengelere kavuşturabilmenin başlıca aracı olan toplu pazarlık sistemi çökecektir.

- Ⓒ Grev hakkındaki kısıtlamalarla toplu iş sözleşmelerini ne yapabilme, ne de yapılmış koruyabilme olanağı kalma-yacaktır.
- Ⓒ Zorunlu hakem kurumu istisnai ol-maktan çıkıp, işçi/işveren uyuşmazlık-larında son sözün söyleneceği asli un-sur haline gelecektir.
- Ⓒ Sendikalar, her eylemlerinde siyaset yapıyor olmakla suçlanacakları bir cembere sokulmuş olacaktır.
- Ⓒ Sendikalar, mali kaynaklarını ayakta tutabilmek için son derece sorunlarla karşı karşıya bırakılıp, kaynakları ku-rutulmuş, etkisiz örgütler haline geti-rilecektir.
- Ⓒ İşçiler, Batı demokrasilerinde «İnsan-lik suçu» olarak kabul edilen lokavt aracılığıyla, sürekli olarak kapı dışarı edilme tehdidi altında bulundurulacak, işverenler ise, Anayasada kurumlaş-tırılan bir «saldırı silâhı» ile teçhiz edilmiş olacaklardır.
- Ⓒ Sendikalar, İdari kararlar ile kapatıla-bileceklerdir.
- Ⓒ İdari denetim adı altında tüm sendikal faaliyetler, Uluslararası kurallara aykırı bir anlayışla, sürekli olarak kontrol edilebilecektir.
- Ⓒ Devletin «sosyal» niteliği ancak kâğıt üzerinde bırakılmış olacaktır.

Böyle bir tabloda, ne demokrasinin, ne de işçi/işveren ilişkilerinin geleceğine güvenle bakılamaz. Bu tablo, Türk Ulusu-nun siyasal rejim tercihini de temsil ede-mez.

11. İşçi-işveren ilişkilerini düzenlerken herke-sin keyfince hareket edebileceği; çoğulcu, özgürlükcü demokrasi anlayışı çerçevesin-de, esasları, kuralları belirli hak ve özgür-lüklerde istenildiği şekilde oynanabileceği düşünülmemelidir. Kurucu iktidar sosyal çevreyi etkilediği kadar, kendisi de o çev-renden gelen isteklerin, akımların, yönse-melerin etkisine açık bulunmalıdır. Konan kurallar toplum gerçeklerine uymadıkları takdirde tamamen etkisiz de kalabilirler. Sosyal gerçeklik alanında, her çeşit kayıt ve etkiden uzak, tamamen bağımsız ve üstün bir iktidar yoktur.

İşçi hak ve özgürlüklerinin temelini «sendika özgürlüğü» oluşturur. Çalışanla-rın meslekî çıkarlarını korumak ve geliştire-bilmek için sendika kurabilme, diledikleri sendikalara üye olabilme hakkı temel insan haklarından. Bu hakkın işlerliğinin ön-lenmesi, kısıtlanması işçileri başlıca koru-ma aracından yoksun bırakma amacı taşır, bu durumda, işçilerden de «toplumsal so-rumluluk yüklenmeleri» beklenemez. İşçile-rin ve işçi örgütlerinin toplumsal sorumlu-luk üstlenmeleri, toplumda işçi haklarına karşı saygı gösterilmesine bağlıdır.

Sendika özgürlüğü işçilerin yüzyıllar

süren mücadelesinin ürünüdür. Bu mücadele, zaman içinde, özgürlükleri küçük bir azınlığın imtiyazı olmaktan çıkarmış, demokrasi anlayışına yeni boyutlar kazandırmıştır. Çoğu ülkenin ulaşma çabası içinde olduğu çoğulcu özgürlükçü demokrasi de, işte bu temel üzerinde yükselebilmektedir. Bu özgürlük, çağımızda, uluslararası hukukun konusudur, bu çerçevede değerlendirilmelidir.

İşçilerin ekonomik hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek amacıyla sendika kurma hakkı vardır; bu haktan her çalışan yararlanacaktır. Sendikalar ana tüzük ve yönetmeliklerini serbestçe düzenleme, yöneticilerini tam bir özgürlük içinde seçme, başta toplu pazarlık ve grev olmak üzere, çalışmalarını ve iş programlarını özgürce belirleme haklarına sahiptir. Devlet bu hakların yasal bir biçimde kullanılmasını engelleyecek, hakları ve özgürlükleri kısıtlayacak müdahalelerden kaçınmak zorundadır. Bu ilkeler çoğulcu özgürlükçü demokrasinin en önde gelen dayanaklarıdır. Demokrasi bu ilkelerle güçlüdür.

Türkiye, tüm bu gerçekleri 21 yıl önce görmüş, yaşama geçirmiştir. İşverenler aksini savunuyor diye aksi yapılamaz.

12. Türkiye'de çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi önündeki en büyük engel, işçileri «mutlu azınlık» ilân edecek kadar kendinden geçmiş bir durumda hareket eden iş-

verenlerdir. Bu çevreler, yeni değil, 1961 Anayasasının kabulünden bu yana işçi/işveren ilişkilerinde sağlıklı bir yapı kurulabilmesini engellemeye, her olanağı değerlendiren, hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasını sağlamaya çalışmışlardır. Anayasa Tasarısına aktarmayı başardıkları görüş ve değişiklik tasarılarında yer alan önerileri ile şimdi de yeni bir çıkmaz yaratma arefesindedirler.

TÜRK-İŞ olarak ilân etmek istiyoruz ki, Anayasa Tasarısı ile özellikle işçi/işveren ilişkilerinde tasarlanan düzen, bir çıkmazdır; işveren propagandasının etkisi altında kalınmamalıdır.

Anayasa Tasarısı ile öngörülen düzende, memurlar gibi, işçiler içinde önemli bir kesimin de sendika kurma, toplu sözleşme yapma ve bunu sağlayabilmek için, koşullar gerektiriyorsa, greve başvurma olanakları ellerinden alınmaktadır.

Anayasa Tasarısı ile öngörülen düzende grev hakkının özü vahim bir şekilde zedelenirken, işverenlere Anayasa desteğinde bir saldırı silahı verilmek istenmektedir.

Anayasa Tasarısı ile öngörülen düzende grevleri yapılamaz hale getirecek her önlem geliştirilmektedir. Grev yasakları, daha ileri derecede erteleme olanakları sağlanması yanında, Yüksek Hakem Kurulu vasıtasıyla «mecburi tahkim» kuralı haline getirilmektedir. Yüksek Hakem Kurulu,

bu düzende, serbest toplu pazarlık hakkının kullanılmasına her zaman müdahale edebilecek, çalışma şartlarını resen düzenleyebilecektir. Türk işçilerine Yüksek Hakem Kurulu'nun çalışmalarının «geçiş dönemi ile sınırlı» olduğu güvencesi verilmiştir. Yüksek Hakem Kurulu'nun 2364 Sayılı Kanun çerçevesinde sürdürdüğü çalışmalarına hiçbir işçi saygı duymamakla beraber, «geçiş döneminin koşullarına aykır uydurma sorumluluğu ile» tahammül etmektedir. Bu kurul, Yönetimin tarafsızlık ilkesi ile taban tabana çelişen bir çalışma içindedir. Kurul, bir baskı aracı olarak çalışmaktadır. İşverenlerin toplu pazarlık sırasında gerçekleştirmeye olanak bulamadıkları kısıtlayıcı düzenlemeler, bu Kurul tarafından toplu iş sözleşmelerine yerleştirilmekte, sözleşmelerin yapısı, karakteri değiştirilmektedir. Kaldı ki, Anayasa Tasarısı ile öngörülen düzende, ihtiyaçlara uygun işçi isteklerini gerçekleştirme olanığı dahi bulunamayabilecektir; zira, işveren istekleri doğrultusunda Yüksek Hakem Kurulu'nun da yetki alanı, Anayasa Tasarısının 62 nci ve 148 nci maddelerine göre sınırlandırılmaktadır.

Anayasa Tasarısı ile öngörülen düzende yapılmış bulunan toplu iş sözleşmelerinin de hiçbir güvencesi kalmayacaktır. Zira, Tasarı, toplu iş sözleşmelerinin işverence çiğnenmesi halinde grev yapılmasına imkân vermemektedir. İşçiler, ağır işlediği herkesçe bilinen, üstelik Yüksek Hakem

Kurulu Başkanının sonuç olarak denetiminde bulunan iş yargısının insafına terk edilmiş olucaklardır. Türkiye'de hak grevinin çok yapılmamış olmasına rağmen, iş çevrelerinin, işverenlerin neden hak grevlerinin kaldırılmasını istedikleri dikkatle değerlendirilmelidir. Amaç, toplu iş sözleşmesini çiğneme halinde kısa sürede harekete geçirilebilecek bir yaptırım aracından kurtulabilmektir.

Anayasa Tasarısının öngördüğü düzende sendikaların her çeşit çalışması «siyaset yapıyor olma tehdidi altında»dır. Temel işlevi işçilerin ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek de olsa, sendikaların çalışmalarını siyasetten bu keskin hatlarla soyutlayabilmek olanaksızdır. Sendikalar baskı grubudur. Baskı grupları ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplardır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yerleşmiş kararlarına göre, sendikalara böyle «genel nitelikte siyaset yasağı getirilmesi sendika özgürlüğü ile bağdaşmaz. Esasen böyle bir yasaklama, eğer etkin bir «baskı aracı» olarak düşünülmemekteyse, gerçekçi de değildir. Siyaseti en az sekiz yıl öğrenim yapabilmeyi başarılanlara açıp, diğerlerine kapatmak, ekonomik koşullar nedeniyle öğrenim yapamayanlara —başta işçiler ve köylüler— katılımcı demokrasi kapısını kapatmak demektir. Bu yoldan siya-

set küçük bir azınlığın imtiyazı olup, çıka-
caktır.

Anayasa Tasarısı ile öngörülen düzen-
de, işçileri haklarını koruma ve geliştirme
mücadelelerinde mali kaynaktan yoksun ha-
le getirmenin plânları yapılmıştır. Mali kay-
nakları kurutulacak sendikalar toplu söz-
leşme sisteminin etkili gücü olmaktan çı-
karılacak, sendikacılık çökertilecektir. Da-
ha ilk günlerden, 1970'li yıllardan beri işçi
üyelik aidatlarının ücret bordrolarından ke-
silmesinin engellenmesi yönündeki işveren
isteğinin temelinde yatan bu düşüncedir.

Anayasa Tasarısı ile öngörülen düzen-
de sendikalar mali denetim yanında idarî
denetime de tâbi tutulacaktır. Sendika öz-
gürlüğünün en önemli yönü, sendikaların
devlet karşısındaki sahip oldukları hukuki
statüdür. Sendika özgürlüğünü düzenleyen
uluslararası sözleşme ve kurallara göre,
sendikalar kuruluş, çalışma, yönetim, dene-
tim, tasfiye ve üst örgütler kurma ve bu
örgütlere katılma alanında tam bir özgürlü-
ğe sahip olmalıdır. Bu özgürlüklerin anlam
taşıyabilmesi için sendika ile devlet ilişki-
sinde sendikaları bağımlı hale getirebilecek
düzenlemelerden kaçınılması gereklidir.
İdarî denetim sendikaları bağımlı hale ge-
tirmede son derece tehlikeli bir araçtır. Bir-
leşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgü-
tü'nün belirttiği gibi, «sendikaların iç işle-
yilerinde kendi karar ve yönetimlerine
bağlı olmaları sendika özgürlüğünün bir

gereğidir; iç işleyişe ilişkin kurallar ve yö-
netim biçimini sendika üyeleri belirler»
Bununla birlikte uluslararası kurallar sen-
dikaların dışarıdan denetlenebilmesi yolu-
nu kapatmaz. Ancak «böyle bir denetim
uygun yargı mercilerince yapılmalıdır; İda-
reye sendikaların iç işleyişini denetleme
yetkisi tanıyan düzenlemeler uluslararası
kurallara uygun değildir.» Mali denetim ise
bir «mali kontrol ve soruşturma» biçimine
dönüştürülmemelidir. Ancak «istisnal ola-
rak ve koşullar gerektirdiğinde başvurula-
cak, tarafsızlığı bilinen uygun mercilerce
yapılacak bir çalışma olmalıdır.»

Görüldüğü gibi sendika özgürlükleri
alanı başıboş, herçesit düzenlemenin iste-
nildiği bir biçimde yapılabileceği bir alan
olmaktan uzaktır.

13. Türk işçilerine temel hak ve özgürlükleri-
nin ellerinden alındığı bir davranış lâyük
görülmemelidir.

Anayasa Komisyonu, Anayasa Tasarı-
sını işveren çıkar ve isteklerine alet etmiş-
tir. Bu, sağlıklı bir gelecek için mutlaka ön-
lenmelidir.

14. Oniki Eylül Demokrasiyi Koruma ve Kolla-
ma Harekâtının önde gelen hedefi, çoğul-
cu özgürlükçü demokrasiyi yeniden kurmak
ve sürekli kılabilmehtir. Ulusumuz için ha-
yatî önem taşıyan bu hedefin gerçekleştiril-
mesinde toplumun her kesiminden so-

rumluluklarını bilmesi, özellikle geçiş dö-
nemine özgü önlemlere saygılı olması bek-
lenilmiştir. Toplumdan bu davranış kural-
larına uymalarını isteyenler, buna karşılık,
geleneksel tutumlarına da uygun bir bi-
çimde, topluma her alanda adaletli ve ta-
rafsız bir yönetim sözü vermişlerdir. Yarın
devlet yapısında ve demokrasisinde
Türk Toplumunun en büyük güvencesini bu
söz teşkil etmektedir. Anayasa çalışmaları
nda bu söze ve Ulusça ulaşılmak istenen
çağdaş hedefe gölge düşürülmemesine
özen gösterilmesini yürekten dilemekteyiz.

TÜRK-İŞ, Danışma Meclisi'nin değerli
üyelerinin ve sonuç olarak da Milli Güven-
lik Konseyi'nin Anayasa Tasarısında yer
alan haksızlıkları önleyeceği, yanlış ve
yanlışlıkları düzelteceği umudunu korumak-
tadır.

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

8/8/1982

Sayın
Danışma Meclisi Üyesi
Ankara

Yüce Türk Ulusu'nu yeniden demokrasiye kavuşturma çabasının aralıksız sürdürül-
mekte bulunduğu şu günlerde, tarihi önem taşıyan bu ödevi doğru ve sağlıklı bir biçimde
yerine getirmeye çalışan biri olarak, size ve çalışma arkadaşlarınıza başvuruyorduk.

Bu başvurumuzun tarafınızdan dikkatle değerlendirileceğine yürekten inanmaktayız.

Bildiğiniz gibi, görüşülmekte olan Anayasa Tasarısı toplumun önemli bir kesiminde
kaygı ile karşılanmıştır. 1952'den bu yana, Türk işçilerinin sorunlarına daima yasalar
çerçevesinde çözüm arayan ve işçi-işveren ilişkilerinde çağdaş, akılcı ve demokratik bir
yapının kurulmasına çalışan TÜRK-İŞ de bu kaygıyı paylaşmaktadır.

Türkiye'mizin 67 ilinde, 900'ü aşkın sayıda kuruluşta teşkilatlanmış 1,5 milyon işçimi-
zin temsilcisi olan TÜRK-İŞ'in kaygısı hemen belirtmeliyiz ki, Türkiye'mizin ve çalışanlarla
birlikte, Yüce Türk Ulusu'nun demokratik geleceği ile ilgilidir. Tüm çabamız, yaptığımız
başvurular sağlıklı bir demokrasinin kurulabilmesi ve geleceğe güvenle bakılabilmesini
sağlayacak şartların yaratılması hedefine yöneliktir.

Takdir edeceğimiz üzere, Türk Ulusunun siyasal rejim tercihi bellidir. Türk Toplumunu için
bu tercih, çağdaş, özgürlüğü ve çoğulcu demokrasidir. Bu intikal döneminde, bu dönemin
şartlarına uygun bir şekilde seçilmiş bulunan Danışma Meclisi Üyelerimiz, Türk Ulusunun
temsilcisidirler. Bu özellikleri ile her çeşit müdahaleden masun olarak, yapacakları değer-
lendirmelerde toplumda hakim olan değer yargılarını ön plâna alacakları, toplum gerçekle-
rine ters düşmeyen bir düzenlemeyi gerçekleştirme çabası içinde bulunacakları da tabiidir.

Derin bir üzüntü ile belirtmek istiyoruz ki, Anayasa Tasarısının çeşitli hükümleri, Türk
Ulusunun siyasal rejim tercihini tam olarak yansıtmadığı gibi, toplumun gerçeklerine de
uygun değildir.

Bu konuda, temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümler yanısıra, özellikle çalışma ha-
yatının düzenlenmesi ile ilgili hükümlerde gelecek bakımından son derece vahim değerlen-
dirme hataları vardır. Bu hataların kaynağı, çeşitli zamanlarda delilleriyle de ortaya koy-
duğumuz üzere, işverenlerin ve iş adamlarının görüşleridir. Bu görüşler, Anayasa Tasarı-
sında aynen yer almış bulunmaktadır.

Kuşkusuz, doğru ve sağlıklı olabildiği sürece, bir görüşün sahibi ya da sahipleri de-
ğil, görüşün içeriği önem taşır. Kaygı kaynağı, görüşün «kimler» tarafından ortaya atıla-
rak Anayasa'da kurumlaştırılmış olması değil, yanlışlığı ve işçi-işveren ilişkilerinde ge-
lecek açısından asla sağlıklı bir yapının kurulabilmesine imkân vermeyecek ve Türkiye'-
yi yeni yeni bunalımlara sürükleyebilecek niteliğidir. Türkiye'de «sosyal barışı tesis et-
mek ve üretimi arttırmak» adına yapıldığı ileri sürülen bu düzenlemeler, öyle inanıyoruz
ki, işçi çalıştıran ve bu sebeple işçilerimizi yakından tanıma olanağı bulmuş olan, sorum-
lu çoğu işverence bile paylaşılmamaktadır. Eğer gerçekleştirilirse, sosyal gerçeklikler-
le açıktan çelişen bu düzenlemelerden bu gibilerin şikâyetçi olmalarını görmek şaşırtı-
cı olmayacaktır.

Anayasa Tasarısı'nda bu alanda yapılan; kısaca işçilerin her çeşit hak ve özgürlüklerini elinden almak; işçi örgütlerini, cezai yaptırım tehdidi altında, toplum yaşamında tamamen etkisiz kuruluşlar haline getirmek; işçi-işveren çıkar çelişkilerini çözebilmenin ve uyuşmazlıkları en aza indirebilmenin başlıca aracı olan toplu pazarlık sistemini çökertmektir. Hedef bu olunca, düzenlemelerle öngörülen diğer kısıtlamalar mânâ kazanmakadır ... Bu sebeptendir ki, grev hakkında ileri derecede kısıtlamalar öngörülmekte, Yüksek Hakem Kurulu mecburî tahkim aracı haline getirilmekte, işçi örgütlerinin malî kaynaklarını kurutacak tedbirler geliştirilmektedir. Danışma Meclisinde bazı üyelerce de belirtildiği gibi, bütün bunlar, kısa vadede bir «menfaat grubunu» tatmin edebilir. İş adamlarından ve işverenlerden oluşan bu menfaat grubu düzenlemenin gerçeklere uygunluğunu da savunabilir, ama önemli olan bu savın gerçeği tam olarak yansıtmadığıdır ve kararı verecek olan da, bu aşamada, Danışma Meclisimizin değerli üyeleridir.

Türkiye'nin sosyal gelişmesinde birinci derecede sorumlu ve etkili olan bir Kuruluş olarak belirtmek istiyoruz ki, Anayasa'da kurumlaştırılmaya çalışılan bu istekler, bu program Türkiye'yi bir çıkmaza götürebilir. Hak ve menfaatlerini koruma ve geliştirme olanakları ağır biçimde kısıtlanmış, hatta ellerinden alınmış işçilerden, böyle bir yaklaşımla, toplumsal sorumluluk üstlenmelerinin beklenemeyeceğinin tarafınızdan da takdir edileceğine inanmaktayız. Az sayıda üyeden kurulu bir komisyonda dahi, ortak görüş belirlenememiş olması sebepsiz değildir.

Sizden ve değerli çalışma arkadaşlarınızdan bir haksızlığı telâfi etmenizi değil, en doğru, en yapıcı, en akılcı bir yaklaşımla, Yüce Türk Ulusunun ve çalışanların yarınlarını, demokrasiyi güvenli kılmanızı dilemekteyiz.

Bu mektubumuza ilişik olarak incelemenize sunduğumuz kısa görüş ve önerilerimize zaman ayırabileceğiniz umudumuzu korumaktayız.

Konfederasyon olarak, başvurularımız ışığında aydınlatılmasını gerekli görebileceğiniz konularda ,hizmetinizde bulunacağımızın bilinmesini istemekteyiz.

Türk Ulusunun mutluluğunu, huzurunu sağlayabilmek; 21 inci Yüzyıl eşiğinde, her alanda güçlü ve her alanda adaletli bir Türk Devleti yaratabilmek için tüm çabaların sarfedildiğinin idraki, inancı ve güveni içinde, tarihi görevinizde başarılar diliyoruz.

Saygılarımızla

Şevket Yılmaz
Genel Başkan

Kaya Özdemir
Genel Eğitim Sekreteri